

۱۲۹۹۹۹

دانشگاه اصفهان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه الهیات

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی الهیات - علوم قرآن و حدیث

معنا شناسی تناکح اسماء الهی در قرآن کریم

استاد راهنما:

دکتر محمد رضا حاج اسماعیلی

استاد مشاور:

دکتر مهدی مطیع

پژوهشگر:

بتول موسوی

مهرماه ۱۳۸۷

کتابخانه ادبیات و علوم انسانی
گروه الهیات

۱۳۸۸/۱۰/۲۷

۱۲۹۹۹۹

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه الهیات

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی الهیات-علوم قرآن و حدیث
خانم بتول موسوی تحت عنوان

معنا شناسی تناح اسماء الهی در قرآن کریم

در تاریخ ۸۷/۷/۲۷ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر محمد رضا حاج اسماعیلی با مرتبه ی علمی استادیار

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر مهدی مطیع با مرتبه ی علمی استادیار

۳- استاد داور داخل گروه دکتر اعظم پرچم با مرتبه ی علمی استادیار

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر محمد خاقانی با مرتبه ی علمی دانشیار

امضاء

امضاء

امضاء

امضاء

امضای مدیر گروه

رضا شکرانی

سپاس

سپاس به درگاه خداوند متعال

معبودا! تو نیک می دانی که شایستگی لازم را برای شناخت تو ندارم. الهی عارفان گویند عرفنی نفسک و من جاهل گویم عرفنی نفسی، زیرا که در ذات خود متحیرم تا چه رسد در ذات تو، الهی من خود را نشناختم تا تو را بشناسم اما عشق به تو مرا به این امر واداشت، پس صلاحیت علمی و عرفانی آن را به من عطا فرما.

تا کند غواصی این بحر ژرف

کاملی باید در این راه شگرف

اکنون که این نوشتار، فرصتی را برای قدردانی و سپاس فراهم آورده است سپاس حق شناسانه خود را تقدیم به اساتید بزرگوار جناب دکتر حاج اسماعیلی و دکتر مطیع می نمایم که راهنمایی و مشاوره این رساله را متحمل شدند، و نیز از خانواده ام که با شکیبایی و همکاری شرایط تخصصی را فراهم نمودند کمال سپاسگزاری را دارم.

تقدیم به

ساحت مطلع النور، هادی خلق و سراج منیر و داعی حق، وجود والایی که در شأن مقامش گفت «لولاک

لما خلقت الافلاک» و بر او مدال «خلق عظیم» را کرامت فرمود. کفیل خلقتی که جلوه جمال و تجلی بی

انتهای حق است، رحمه العالمینی که نامش بر گستره زمین و زمان مظهر بی نظیر اسم اعظم ذات

کبریاست، پیام آور ممکنات و سید کائنات، او که وجود باهر النورش روشنگر زندگانی است و سعادت

جمله خلائق بسته به مهر او و آل اوست.

چکیده

رساله‌ی حاضر که آفرینه‌ی ای است در فضای عرفانی-قرآنی بر آن است تا به مبحث ارزشمند اسماء الهی در قالب تناکح پردازد.

تناکح اسماء الهی در راستای مبانی قرآن کریم و تفسیر آیات وحیانی راهگشای معرفت کامل‌تر به مباحث توحیدی است که به تبع آن گذری است بر فهم صحیح از قانونمندیهای هستی که در پرتو قانونمندیهای تناکح اسماء الهی تجلی یافته است.

از این رو این پژوهش با عنوان «معناشناسی تناکح اسماء الهی» با رویکردی قرآنی تنظیم گردیده است. در این رساله تلاش بر این است که نخست مفهوم اسماء الهی و مباحث توحیدی مربوط به آن تبیین و پس از آن در فصول دیگر، مباحث مربوط به معناشناسی و ارتباط بین متن و جملات پایانی آیه بیان شود، و نیز مسأله تأویل آیات قرآن کریم و دسته‌بندی اسماء الهی و آمار اسماء متناکح در قرآن ارائه گردد. فصل پایانی نیز به تبیین روابط همشینی و نحوه‌ی چینش تعدادی از اسماء الهی و ارتباط آن با متن آیه، و نتیجه‌گیری از اسماء متناکح می‌پردازد؛ که نتایج حاصل از آن بدین قرار است:

الف) اسم نشانه و علامت برای شناسایی افراد است؛ اسماء الله هم برای درک معرفت خداوند متعال می‌باشد.
ب) بین نظام تدوین (قرآن) و نظام تکوین (هستی) رابطه‌ی متقابل وجود دارد.
ج) شناخت خداوند از طریق اسماء الهی و با استمداد از قرآن کریم و روایات، صواب‌ترین راه در معرفت و شناخت خداوند است.

د) در تناکح دو اسم و نحوه‌ی چینش آنها و نیز ارتباط دو اسم با متن آیه حکمت‌هایی وجود دارد.

روش تحقیق در این رساله، اسنادی کتابخانه‌ای است.

کلیدواژه‌ها: اسماء الهی، محور هم‌نشینی، تأویل، تناکح اسماء الهی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات
۱	۱-۱- شرح و بیان مسأله پژوهشی.....
۲	۲-۱- اهمیت و ارزش تحقیق.....
۲	۳-۱- پیشینه و تاریخچه موضوع تحقیق.....
۳	۴-۱- اهداف تحقیق.....
۳	۵-۱- فرضیه ها یا سؤال های تحقیق.....
۳	۶-۱- روش تحقیق.....
۳	۷-۱- کلید واژه.....
	فصل دوم: اسماء الهی
۶	۱-۲- وجوه و اشتقاق واژه «اسم».....
۶	۲-۱-۲- مفهوم اسماء الهی.....
۸	۳-۱-۲- تعداد اسماء الهی.....
۹	۴-۱-۲- تجلی اسماء.....
۱۰	۲-۲- تفاوت بین اسم و صفت و اختلاف نحویان، متکلمان و فلاسفه.....
۱۰	۱-۲-۲- اسم و صفت از دیدگاه نحویان.....
۱۱	۲-۲-۲- اسم و صفت از دیدگاه متکلمان.....
۱۱	۳-۲-۲- اسم و صفت از دیدگاه فلاسفه.....
۱۲	۳-۲- تقسیم اسماء الهی.....
۱۲	۱-۳-۲- اسماء ذات.....
۱۳	۲-۳-۲- اسماء صفات.....
۱۳	۳-۳-۲- اسماء افعال.....
۱۳	۴-۲- اسماء جلال و جمال.....
۱۵	۵-۲- مراتب اسماء الهی.....
۱۶	۱-۵-۲- اسم اعظم.....
۱۸	۲-۵-۲- اسم مستأثر.....
۱۹	۶-۲- ارزش و اهمیت مبحث توحید.....

۲۱	۷-۲- مراتب توحید
۲۱	۱-۷-۲- اقسام توحید نظری
۲۲	۱-۱-۷-۲- توحید ذاتی
۲۳	۲-۱-۷-۲- توحید صفاتی
۲۴	۳-۱-۷-۲- توحید افعالی
۲۵	اقسام توحید افعالی
۲۵	۱-۳-۱-۷-۲- توحید در خالقیت
۲۵	۲-۳-۱-۷-۲- توحید در ربوبیت
۲۶	۲-۷-۲- توحید عملی
۲۷	۸-۲- مراتب بنده
۲۷	۱-۸-۲- عبد فعلی
۲۷	۲-۸-۲- عبد صفاتی
۲۸	۳-۸-۲- عبد ذاتی
۲۸	۹-۲- توقیفی بودن یا نبودن اسماء الهی
۲۸	۱-۹-۲- نظریه توقیفی بودن اسماء
۳۰	۲-۹-۲- بررسی آیات و رد نظریه توقیفیت اسماء
۳۲	۱-۲-۹-۲- بررسی روایات و اثبات عدم توقیفیت اسماء
۳۳	۳-۹-۲- توقیفی بودن یا نبودن تناکح اسماء
۳۳	۱۰-۲- تعطیل، تشبیه، جمع بین تشبیه و تعطیل
۳۴	۱-۱۰-۲- مذهب تعطیل
۳۴	۱-۱۰-۱-۱-۲- نقد و بررسی دیدگاه اهل تعطیل
۳۵	۲-۱۰-۲- مذهب تشبیه
۳۶	۱-۲-۱۰-۲- نقد و بررسی دیدگاه اهل تشبیه
۳۷	۳-۱۰-۲- مذهب جامع بین تشبیه و تعطیل
۴۰	پی نوشت ها
فصل سوم: معنا شناسی قرآن	
۴۲	۱-۲- معنا شناسی
۴۳	۲-۲- مؤلفه های معنایی

صفحه	عنوان
۴۳	۱-۲-۳- تحلیل مؤلفه ای
۴۴	۱-۱-۲-۳- قواعد دستوری و مؤلفه های معنایی
۴۴	۳-۳- روابط مفهومی
۴۵	۱-۳-۳- شمول معنایی
۴۵	۲-۳-۳- چند معنایی
۴۶	۱-۲-۳-۳- چند معنایی واژگانی
۴۶	۲-۲-۳-۳- چندمعنایی گروهی
۴۷	۳-۲-۳-۳- چندمعنایی در سطح جمله
۴۷	۳-۳-۳- تقابل معنایی
۴۸	۴-۳-۳- هم معنایی
۴۸	۴-۳- حوزه های معنایی
۴۹	۱-۴-۳- واحدهای هم حوزه
۴۹	۲-۴-۳- مطالعه در زمانی حوزه های معنایی
۵۰	۱-۲-۴-۳- تخصیص معنایی
۵۰	۲-۲-۴-۳- توسیع معنایی
۵۱	۳-۲-۴-۳- تنزل معنایی
۵۱	۴-۲-۴-۳- ترفیع معنایی
۵۲	۳-۴-۳- مطالعه همزمانی حوزه های معنایی
۵۲	۱-۳-۴-۳- باهم آبی همنشینی
۵۲	۲-۳-۴-۳- باهم آبی متداعی
۵۳	۵-۳- محور همنشینی و جانشینی
۵۳	۱-۵-۳- محور همنشینی
۵۳	۲-۵-۳- محور جانشینی
۵۴	۶-۳- متن
۵۵	۷-۳- تناسب آیات قرآن کریم
۵۶	۱-۷-۳- تناسب فواصل (اختتام) آیات قرآن کریم
۵۷	۱-۱-۷-۳- اقسام فواصل قرآن کریم
۵۷	۲-۱-۷-۳- تمکین

۵۸ ۳-۷-۱-۳- تصدیر
۵۹ ۳-۷-۱-۴- توشیح
۶۰ ۳-۷-۱-۵- ایغال
۶۰ ۳-۸-۱- احکام و تفصیل
۶۲ ۳-۸-۱- مراتب نزول
۶۳ ۳-۸-۲- تأویل
۶۵ پی نوشت ها

فصل چهارم: نظام حاکم بر اسماء الهی در قرآن کریم

۶۶ ۴- برخی از روابط حاکم بر اسماء الهی در قرآن کریم
۶۹ ۴-۱- تناکح اسماء الهی
۷۰ ۴-۱-۱- برخی از حکمت های تناکح اسماء الهی
۷۱ ۴-۱-۲- انواع اسماء متناکح در قرآن کریم
۷۱ ۴-۱-۲-۱- گزارش اسماء متناکح (جدول)
۷۲ ۴-۱-۲-۱- جدول
۸۰ ۴-۱-۲-۲- جدول
۸۲ شکل ۱
۸۳ پی نوشت ها

فصل پنجم: بررسی تناکح برخی از اسماء الهی

۸۴ ۵-۱- غفور رحیم
۸۵ معنای لغوی و شرح واژگان
۸۵ ۵-۱-۱- غفر (غفور)
۸۶ ۵-۱-۲- رحم (رحیم)
۸۷ ۵-۱-۳- تناکح غفور رحیم
۸۸ ۵-۱-۴- چینش غفور رحیم
۸۸ ۵-۱-۵- چینش رحیم غفور
۸۸ ۵-۱-۶- ارتباط با متن آیه
۹۱ ۵-۱-۷- نظام حاکم بر تناکح غفور رحیم

۹۳ ۲-۵- غنی حمید
۹۴ معنای لغوی و شرح واژگان
۹۴ ۱-۲-۵- غنی
۹۴ ۲-۲-۵- حمد (حمید)
۹۵ ۳-۲-۵- تناکح غنی حمید
۹۶ ۴-۲-۵- چینش غنی حمید
۹۶ ۵-۲-۵- ارتباط با متن آیه
۹۷ ۶-۲-۵- نظام حاکم بر تناکح غنی حمید
۹۹ ۳-۵- الرحمن الرحیم
۹۹ معنای لغوی و شرح واژگان
۹۹ ۱-۳-۵- الرحمن الرحیم
۱۰۲ ۲-۳-۵- تناکح الرحمن الرحیم
۱۰۳ ۳-۳-۵- چینش الرحمن الرحیم
۱۰۴ ۴-۳-۵- ارتباط با متن آیه
۱۰۴ ۵-۳-۵- نظام حاکم بر تناکح الرحمن الرحیم
۱۰۶ ۴-۵- غفور حلیم
۱۰۶ معنای لغوی و شرح واژه
۱۰۶ ۱-۴-۵- حلم (حلیم)
۱۰۹ ۲-۴-۵- تناکح غفور حلیم
۱۱۰ ۳-۴-۵- چینش غفور حلیم
۱۱۰ ۴-۴-۵- چینش حلیم غفور
۱۱۰ ۵-۴-۵- ارتباط با متن آیه
۱۱۲ ۶-۴-۵- نظام حاکم بر تناکح غفور حلیم
۱۱۴ ۵-۵- حی قیوم
۱۱۴ معنای لغوی و شرح واژگان
۱۱۴ ۱-۵-۵- حی
۱۱۵ ۲-۵-۵- قوم (قیوم)
۱۱۵ ۳-۵-۵- تناکح حی قیوم

۱۱۶.....	۵-۵-۴- چينش حى قتيوم.....
۱۱۷.....	۵-۵-۵- ارتباط با متن آيه.....
۱۱۷.....	۵-۵-۶- نظام حاكم بر تناكح حى قتيوم.....
۱۱۸.....	۵-۶-۶- عليم حليم.....
۱۱۸.....	معناى لغوى و شرح واژگان.....
۱۱۸.....	۵-۶-۱- علم(عليم).....
۱۱۸.....	۵-۶-۲- تناكح عليم حليم.....
۱۲۰.....	۵-۶-۳- چينش عليم حليم.....
۱۲۱.....	۵-۶-۴- ارتباط با متن آيه.....
۱۲۲.....	۵-۶-۵- نظام حاكم بر تناكح عليم حليم.....
۱۲۳.....	۵-۷-۷- عزيز حميد.....
۱۲۳.....	معناى لغوى و شرح واژگان.....
۱۲۳.....	۵-۷-۱- عز(عزيز).....
۱۲۴.....	۵-۷-۲- تناكح عزيز حميد.....
۱۲۴.....	۵-۷-۳- چينش عزيز حميد.....
۱۲۵.....	۵-۷-۴- ارتباط با متن آيه.....
۱۲۵.....	۵-۷-۵- نظام حاكم بر تناكح عزيز حميد.....
۱۲۷.....	۵-۸-۸- غفور شكور.....
۱۲۷.....	معناى لغوى و شرح واژه.....
۱۲۷.....	۵-۸-۱- شكر(شكور).....
۱۲۸.....	۵-۸-۲- تناكح غفور شكور.....
۱۲۹.....	۵-۸-۳- چينش غفور شكور.....
۱۲۹.....	۵-۸-۴- ارتباط با متن آيه.....
۱۳۰.....	۵-۸-۵- نظام حاكم بر تناكح غفور شكور.....
۱۳۱.....	۵-۹-۹- عفو قدير.....
۱۳۱.....	معناى لغوى و شرح واژگان.....
۱۳۱.....	۵-۹-۱- عفو.....
۱۳۲.....	۵-۹-۲- قدر(قدير).....

صفحه	عنوان
۱۳۳	۳-۹-۵- تناکح عفو قدير.....
۱۳۳	۴-۹-۵- چينش عفو قدير.....
۱۳۳	۵-۹-۵- ارتباط با متن آيه.....
۱۳۴	۶-۹-۵- نظام حاکم بر تناکح عفو قدير.....
۱۳۵	۱۰-۵- غني کریم.....
۱۳۵	معناى لغوى و شرح واژه.....
۱۳۵	۱-۱۰-۵- کرم(کریم).....
۱۳۶	۲-۱۰-۵- تناکح غني کریم.....
۱۳۶	۳-۱۰-۵- ارتباط با متن آيه.....
۱۳۷	۴-۱۰-۵- نظام حاکم بر تناکح غني کریم.....
۱۳۸	۱۱-۵- الملك القدوس العزيز الحکيم.....
۱۳۸	معناى لغوى و شرح واژگان.....
۱۳۸	۱-۱۱-۵- ملك.....
۱۳۹	۲-۱۱-۵- قدس(قدوس).....
۱۳۹	۳-۱۱-۵- حکم(حکيم).....
۱۴۰	۴-۱۱-۵- تناکح الملك القدوس العزيز الحکيم.....
۱۴۲	۵-۱۱-۵- چينش الملك القدوس العزيز الحکيم.....
۱۴۲	۶-۱۱-۵- ارتباط با متن آيه.....
۱۴۳	۷-۱۱-۵- نظام حاکم بر تناکح الملك القدوس العزيز الحکيم.....
۱۴۴	نتيجه گيرى.....
۱۴۸	منابع و مأخذ.....

پیشگفتار

علم توحید و معرفت ربوبی از برترین معارف بشری است و بر اساس روایات اسلامی والاترین اصل اعتقادی بشمار آمده؛ به گونه ای که دیگر اصول اعتقادی بر مدار این محور استوار گردیده است، بدیهی است که اساس مباحث قرآنی با همه ی تفصیلات و جزئیاتش مبتنی بر همین اصل می باشد.

این پژوهش در شکل رساله ی کارشناسی ارشد پیرامون یکی از با ارزش ترین مباحث توحیدی یعنی معرفت اسماء الهی و تناکح حاصل از آنها در پنج فصل تدوین گردیده است:

فصل اول کلیاتی پیرامون مباحث پایان نامه با محوریت شرح مسأله پژوهشی، اهداف و ارزش تحقیق، پیشینه و تاریخچه موضوع، اهداف تحقیق، فرضیه ها و سؤال های تحقیق، روش تحقیق و کلید واژه ها است.

فصل دوم به بحث پیرامون مفهوم اسم و تبیین وجوه و اشتقاق آن و مفهوم تجلی اسماء الهی و تعداد آن پرداخته است، و در ادامه ی مباحث، تقسیم بندی اسماء الهی از منظر عرفان «اسماء جلال و جمال» و نگاه متقدمین «اسماء ذات، اسماء صفات و اسماء افعال» ارائه گردیده است.

از مباحث دیگر این فصل بیان مراتب اسماء الهی «اسم اعظم، اسم مستأثر» می باشد. رویکرد دیگری که در این فصل بدان اشاره شده شامل مباحث توحیدی است که در قالب ارزش و اهمیت توحید، مراتب توحید، مراتب بنده، و نظریه تعطیل، تشبیه، و جمع بین تشبیه و تعطیل و نظریه ی توقیفی بودن یا عدم توقیفی بودن اسماء الهی تبیین گردیده است.

فصل سوم این رساله به مباحثی در حوزه ی معنا شناسی قرآن اختصاص دارد که تحت عناوین و بخش های زیر تنظیم گردیده است:

معنا شناسی، مؤلفه های معنایی، تحلیل مؤلفه ای، روابط مفهومی، حوزه های معنایی، مطالعه همزمانی حوزه های معنایی، محور همنشینی و جانشینی، تناسب آیات قرآن کریم، احکام و تفصیل، تأویل آیات قرآن کریم .

فصل چهارم این پژوهش گزارشی است درباره ی معرفت الهی در پرتو اسماء الله و با نگرشی به فرازهایی از دعای عرفه که خود بابتی است در معرفت الهی و در ادامه ی این فصل به ساختار اسماء الهی در قرآن کریم و انواع اسماء متناکح اشاره شده است.

فصل پنجم این رساله — با رعایت پرهیز از طولانی شدن مباحث — تنها به بررسی یازده واژه متناکح، که ده مورد آن از واژگان دو گانه و یک مورد از واژگان چهار گانه است پرداخته، بدین صورت که در ابتدا مفهوم و معنای لغوی هر واژه با مراجعه به منابع لغوی قدیم و جدید تبیین گردیده سپس رابطه ی اسماء الهی در چهار محور همنشینی (تناکح)، و چینش و ارتباط با متن و نظام حاکم بر تناکح تبیین و بررسی و تحلیل شده است، و در پایان نتیجه گیری از تناکح اسماء، ارائه گردیده است. شایان ذکر است جایگاه سیاقی تناکح در تعداد کمی از آیات به دلالت مطابقی و تضمینی می باشد، و در اکثر آیات به دلالت التزامی است.

لازم به ذکر است جناب آقای دکتر محمد خاقانی، داور خارجی این رساله به واژه ی «تناکح» که نام و مبحث اصلی این رساله است، ایراد گرفته اند و بر این باورند که تناکح اسماء با آیه ی «... سبحانه ان یکون له ولد...» در تعارض است، و تناکح مفید توالد می باشد. اما از آن جایی که این رساله به همین نام در تحصیلات تکمیلی ثبت گردیده، و نیز این

واژه از واژگان به کار رفته در کتب عرفانی عرفای قدیم و معاصر چون ابن عربی، صدرالدین قونوی، امام خمینی (ره) و علامه حسن زاده آملی است؛ امکان تغییر نام ممکن نمی باشد.

فصل اول

کلیات

۱-۱- شرح و بیان مسأله پژوهشی

همواره در نگرش به قرآن دلالت های تضمینی و انواع معانی التزامی وجود دارد، که کمتر مورد توجه مفسران و صاحب نظران قرار گرفته است. این محدوده ها که راههای جدیدی از اندیشه در قرآن فرا روی ما می گشاید را می توان با تعمق و تأمل، پیگیری و کشف نمود.

یکی از بزرگترین و مهمترین دستاوردهای نزول قرآن کریم معرفت خدا در قالب اسماء الهی است. با شکوه ترین و زیباترین این قالب ها اسماء متناکح است، که هم به صورت تناکح دو گانه و هم چند گانه در قرآن رخ داده است. این پژوهش در صدد این است که:

۱- هم نشینی اسماء الهی را در قرآن بررسی و دسته بندی کند.

۲- به بیان حکمت چینی اسماء الهی در کنار هم پردازد.

۳- فهم ارتباط اسماء الهی پایانی آیات را با متن آیه بیان نماید.

و این رابطه نگاهی دوسویه خواهد داشت از سویی بستر آیه منجر به رخداد تناکح می شود، و از سویی تناکح

عامل اتفاقی است که آیه آن را بیان می کند و رابطه ای و لمی بین این اسماء و متن آیه وجود دارد.

۱-۲- اهمیت و ارزش تحقیق

در معارف اسلامی اعم از قرآن و حدیث و به ویژه ادعیه ی مأثوره، همواره خداوند با اسماء حسنا ی گوناگون خوانده شده است. بررسی اینکه چرا قرآن کریم و ادعیه اینگونه خدا را معرفی کرده، و یا با خدا سخن گفته و به درگاهش نیازی برند، درهای جدیدی از معرفت و شناخت تجلی اسماء الهی در هستی را برابر انسان آشکار می سازد. شایان ذکر است از نظر معارف اسلامی، حداکثر حد شناخت بشر، اسماء الهی است و آدمی را به شناخت ذات حق راهی نیست، بنابراین هر چه وسعت اندیشه و تعمیق نظر در فضای گسترده اسماء الهی افزون گردد، شناخت وی از خدا بیشتر می شود.

از طرفی هستی چیزی نیست جز جلوه و تجلی اسماء الهی چنانچه امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می فرماید: «وَبِأَسْمَائِكَ الَّتِي مَلَأْتَ أَرْكَانَ كُلِّ شَيْءٍ...» پس شناخت اسماء الهی و چگونگی ارتباط آنها با هم و نظام و قانونمندی های حاکم بر آنها منجر به شناخت بیشتر خود و هستی خواهد شد، همچنین از فضای معنایی حاکم بر ارتباط اسماء و متن آیه، ادب برخوردار در فضا های مختلف تجلی اسماء الهی شناخته می شود.

۱-۳- پیشینه و تاریخچه موضوع تحقیق

نگرش به اسماء الهی در قالب تناکح موضوع جدیدی است که تا به حال به صورت موضوعی بدان پرداخته نشده و آثار مجزا و جداگانه ای در این باره وجود ندارد.

از جمله کسانی که به بحث تناکح اسماء پرداخته ابن عربی در کتاب «فصوص الحکم» می باشد که البته او نیز از منظر عرفان بدین موضوع پرداخته است. و نیز می توان از صدرالدین قونوی در کتاب «مصباح الانس» و «اعجاز البیان» (تفسیر سوره ی حمد) یاد نمود.

همچنین در پاره ای از تفاسیر همانند تفسیر تبیان شیخ طوسی، تفسیر کشاف زمخشری، تفسیر مجمع البیان طبرسی، تفسیر کبیر فخر رازی، تفسیر فی ظلال القرآن سید قطب، تفسیر المیزان علامه طباطبایی درباره ی بررسی علل کنار هم نشینی اسماء الهی و رابطه ی آن اسماء با متن آیه به طور پراکنده مطالبی یافت می شود که البته تاکنون جداگانه احصاء نشده است.

همچنین در کتب مربوط به اسماء الهی گاه به مناسبت معرفی این اسماء در ضمن تفسیر بعضی آیات قرآن اشاراتی به تناکح اسماء صورت گرفته که از آن جمله اند: «روح الارواح فی شرح اسماء الملک الفتح» نوشته ی سمعانی و «اسماء الله الحسنی» نوشته ی فخر رازی.

۱-۴- اهداف تحقیق

- ۱- ارائه ی شیوه ای نو در معرفت اسماء الهی که منجر به معرفت حق می شود و ادب مواجهه با آن.
- ۲- شناخت حکمت های هم نشینی اسماء (حکمت کنار هم قرار گرفتن و نحوه ی چینش اسماء)
- ۳- تبیین نظام حاکم بر اسماء متناکح.

۱-۵- فرضیه ها یا سؤال های تحقیق

- ۱- در کنار هم نشینی دو اسم متناکح، سرّ معنایی نهفته است.
- ۲- چینش (تقدم و تأخر) دو اسم در کنار هم معنادار است.
- ۳- بین اسماء متناکح و متن آیه رابطه ای معنایی حاکم است.

۱-۶- روش تحقیق

روش تحقیق در این رساله، اسنادی کتابخانه ای است.

۱-۷- کلید واژه ها

- ۱- تناکح: نزدیکترین نوع اتصال و اصطلاحاً به کنار هم نشینی اسماء الهی و تأثیر و تأثر آن بر یکدیگر در قرآن گفته می شود که مبین روابط میان اسماء است. و نکاح صوری مظهر نکاح روحانی است که آن نیز مظهر نکاح اسمانی می باشد. (صدرالدین قونوی، ۱۳۷۴، ص ۲۴۶)
- ۲- اسماء الهی: نامهایی است که خداوند با آن خوانده می شود و اعم از اسماء ذات و صفات و افعال است که در بیشتر آیات و سوره قرآنی آمده است. (سمعانی، ۱۳۶۸، ص ۱۰)

۳- محور همنشینی: در معنا شناسی زبانی به فرایند همنشین شدن واحدهای واژگانی بر روی محور همنشینی گویند؛ این فرایند سبب می گردد تا در زبان خودکار واحدهای همنشین شده تابع افزایش معنایی و کاهش معنایی قرار گیرند. (همان، ص ۱۲۶)

۴- معنا شناسی: در پی کشف ساز و کارهای معنا در جایی است که بنیانهای ارتباط متقابل و تنگاتنگ نشانه ها با یکدیگر در آن شکل می گیرد. (صفوی، ۱۳۸۱، ص ۶)